

יוסף הצדיק

בראשית: "ויהי ה' את יוסף, ויהי איש מצליח... וירא אדוניו כי ה' איתו, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו... ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף, ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה... וחטאתי לאלוקים... ויהי ה' את יוסף... באשר ה' איתו, ואשר הוא עושה ה' מצליח... הלוא לאלוקים פתרונים... בלעדי, אלוקים יענה את שלום פרעה... את אשר האלוקים עשה - הגיד לפרעה... אשר האלוקים עשה הראה את פרעה... כי נכון הדבר מעם האלוקים, וממהר האלוקים לעשותו... הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו... אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת... כי נשני אלוקים... כי הפרני אלוקים... את האלוקים אני ירא... מה זאת עשה אלוקים לנו... אלוכם ואלוקי אביכם נתן לכם מטמון באמתחותיכם, כספכם בא אלי... אלוקים יחנך בני... כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם... וישלחני אלוקים לפניכם, לשום לכם שארית בארץ... ועתה, לא אתם שלחתם אותי הנה, כי האלוקים, וישמני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים... שמני אלוקים לאדון לכל מצרים... בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה... אל תראו, כי התחת אלוקים אני, ואתם חשבתם... אלוקים חשבה לטובה..."

בר"ר פט: אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים, ע"י שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים.

שיח שרפי קדש: בשם הה"ק הרי"צ מווארקע זצלה"ה על המדרש ע"י שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים יק' למה נענש וכי ח"ו בוטח יוסף עליו, ושר המשקים הי' רק סיבה, וכל אר"א עושה תחבולות וסיבות להציל את נפשו, ואמר שיש שני מיני בטחון אחד בלי שום סיבה רק על ד' לבדו תולה בטחונו כמו שה' גדולי צדיקים. ובטחון השני ע"י סיבה, כי גם הסיבה הוא מהש"ת המסבב כל הסיבות, כמו שאנחנו עושין לפעמים ע"י השתדלות וע"י אחרים, ויוסף הצדיק הי' בבטחון גדול כ"כ, רק בלתי לד' לבדו משום זה נחשב לו לחטא, במה שתלה סיבתו בשר המשקים, והבן:

מי מרום נמוקי המקראות: העוון הוא על הזמן של ההשתדלות. כי הרי יוסף פתר לשר המשקים כי בעוד שלשה ימים ישא פרעה את ראשו, וא"כ היה צריך יוסף לבקש משר המשקים רק ביום השלישי קודם שחרורו, ובזה שהשתדל אצל שר המשקים מיד כשפתר לו חלומו, היה כאן חסרון בבטחון בקב"ה. יוצא מזה כי התביעה על יוסף הייתה בזה שהקדים להשתדל יומיים קודם, ומשום כך נענש בשנתיים ימים יום לשנה יום לשנה.

שמ"ש מקץ תרע"א: ולפי האמור יובנו דברי המד"ר (פ' פ"ט) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים ע"י שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים. וכבר כתבו המפרשים והקשו שאיפכא מסתברא, ועוד מה פשעו וחטאו בזה וכי אין אדם רשאי לעשות השתדלות ולהרבות בהפצרות ע"י שתדלנים להוציאו לחירות. ולהנ"ל דכל עבודת יוסף היתה בחי' שבת שהיא בלי שום פעולה ועשי' באברים החיצונים רק הכל בהעלם והסתיר והוא עצמו הוא תכלית בחי' בטחון וכאילו כל מלאכתו עשוי' והעלול פונה רק אל עילתו, וכל הפעולות וההשתדלות אצלו היו נחשבות כעין חילול שבת ועפ"י מאמרם ז"ל (יבמות קכ"א): וסביביו נשערה מאד. וזה שמדייק המדרש אשר שם מבטחו זה יוסף שהרי ע"י שאמר זכרתי ניתוסף לו שתי שנים, אף שלאדם אחר אין זה חטא כלל, וש"מ שהוא הי' בוטה בה' בתכלית האפשר והי' בחי' שבת כנ"ל:

שמ"ש מקץ תרע"ב: הרי כי מצד שהוא חלק ה' והוא בטל אליו יתברך לגמרי אינו צריך לשום השתדלות ואין לו רק לבטוח בהש"י ולמסור אליו את כל נפשו ולהאמין שכל מה שבא עליו הכל הוא מהש"י הטוב ומטיב והכל הוא לטובה, בהשגחה מדייקת, וכמו שאמר דוד המע"ה (תהלים קל"א) נפשי כגמול עלי אמו, כמו תינוק היושב בחיק אמו שרוחצתו וסוכתו ומלבישתו ומאכילתו ומשקתו אף שהוא אינו יודע ולפעמים הוא עוד בוכה כאילו היתה עושה לו רעה ח"ו, ומ"מ אמו עושה לו כפי הבנתה לטוב לו, כן הוא איש הישראלי בחיק הש"י, וזהו ענין חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו:

והנה ידוע קושית כל המפרשים מדוע לא שלח יוסף כתב לאביו להודיעו שהוא חי שלא יצטער עליו כ"כ, ועוד יותר תגדל התימא בהיותו יושב עשר שנים בבית הסוהר וחיי תלויים לו מנגד והרשעה מיראתו ומפחידתו כנ"ל שבודאי הי' בא אביו ופודה אותו בכל ממון שבעולם. והרמב"ן תירץ... וכבר אמרנו הטעם עפ"י מה שפירש"י שיצחק הי' יודע שיוסף חי ואעפ"כ לא גלה ליעקב באמר הקב"ה אינו מגלה לו ואני אגלה לו, זה עצמו הי' טעם יוסף הקב"ה אינו מגלה לו ואני אגלה לו, שהרי רואה שכך הוא רצון הש"י, ואם כך הוא רצון הש"י בודאי כך הוא טוב, כנ"ל שאמר יעקב אנכי איש חלק חלק ה', כן הי' יוסף... אך למעלתו הגדולה שנתקיים בו כי חלק ה' עמו והי' בוטח בה' מאד כנ"ל, שוב בא פגם מעט לעומת מעלתו הגדולה, היינו שעשה השתדלות בצד מה ע"י שר המשקים שאמר כי אם זכרתי וגו', אף שלגבי אדם אחר לא הי' זה פגם כלל, כי זה כל סדר העולם שנוהג על פי הטבע לעשות השתדלות בטבע ולהתפלל להש"י שיצליח במעשיו, כמאה"כ (דברים ט"ו) וברכך ה' א בכל אשר תעשה ובספרי יכול אפי' יושב בטל תלמוד לומר בכל אשר תעשה, מ"מ למעלת יוסף שהי' בוטח בהש"י כ"כ עד שאפי' כתב לא רצה לשלוח לאביו שדבר זה הי' נחשב אצלו ליציאה מגדר הבטחון, לו הי' נחשב לחטא, אף שבודאי חשב שזו סיבה מאת הש"י שיחטאו שר המשקים ושר האופים וינתנו בבית הסוהר וכמאמר המד"ר (פ' פ"ח) הקציף הקב"ה אדונים על עבדיהם ליתן גדולה לצדיקים, מ"מ נענש על שגגתו שהי' לו לבטוח שהכל ייעשה ממילא בלי השתדלותו, וכ"ז מפני גודל בטחונו בהש"י נחשב אצלו זה לחטא. וזהו שאמר המד"ר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, והראי' שע"י שאמר זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים אף שלאדם אחר אין זה חטא כלל, מזה יראה גודל הבטחון של יוסף כנ"ל.

קדושת לוי וישלח: ויקח אדני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר כו' ויהי שם בבית הסוהר. לכאורה הוא מיותר. ונראה, דהנה כשהקדוש ברוך הוא שולח על אדם חס ושלום דבר לא טוב אזי לא יעשה שום פעולה גשמיות רק יבטח בה' ובוודאי יהפוך לו לטובה. וזה הוא המדה של נחום איש גם זו שהיה אומר תמיד גם זו לטובה. וזהו הרמז ויהי שם בבית הסוהר, אף על פי שהיה אפשר לו לעשות איזה פעולה שלא יהיה בבית הסוהר לא עשה שום פעולה כי בטוח היה בה' שבודאי יהיה הכל לטובה:

תענית כא: ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן זיזיל זיזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אזל בת בההוא דירה בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונהו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה) כי מטא התם [שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא למקטלינהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה]...

שבת יא: דתניא חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה אמר רבי יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו שתורתן אומנותן אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה.

רמב"ן מב ט: ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם, כי בראות יוסף את אחיו משתחווים לו זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי יודע בפתרונם כי כל אחיו ישתחוּ לו בתחילה מן החלום הראשון, והנה אנחנו מאלמים אלומים, כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר, ופעם שנית ישתחוּ לו השמש והירח ו"א כוכבים מן החלום השני, וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימין אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה: וע"כ לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם, ולאמר מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות כאשר עשה עמהם בפעם השנייה, כי היה אביו בא מיד בלא ספק. ואחרי שנתקיים החלום הראשון הגיד להם לקיים החלום השני. ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו, ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת איך לא יחמול על שיבת אביו, אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת: גם הענין השני שעשה להם בגביע לא שתהיה כוונתו לצערם, אבל חשד אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו, או שמא הרגיש בנימין שהיה ידם ביוסף ונולדה ביניהם קטטה ושנאה, ועל כן לא רצה שילך עמהם בנימן אולי ישלחו בו ידם עד בדקו אותם באהבתו:

העמק דבר מג כז: באמת יש לתמוה מה ראה יוסף לצער גם עתה את אחיו במעשה הגביע הרי נתקיים החלום השני באחד עשר כוכבים. וברור שהבין שעדיין חסר השתחואה של השמש הוא אביו וכסבור שע"י הגביע ישאר בנימין עמו. וידע שאביהם לא ינוח ולא ישקוט עד שיבוא בעצמו וישתחוּ ליוסף שיניח אותו ואז יתודע. ולא ה' מניח יוסף מזה הרעיון עד שאמר לו יהודה והיה כראותו כי אין הנער ומת. מיד הבין כי א"א שיתקיים החלום בזה האופן ע"כ התודע והחלום נתקיים במנחה ששלח לו.

עקידת יצחק: ותמהני ממה שכתב הרמב"ן, והעושה החלומות יביא פתרונם. גם שתראה סכלות עצומה שישתדל אדם לקיים חלומותיו, שהרי הם דברים שיעשו שלא מדעת הבעלים.

דעת זקנים מב א: יוסף למה לא הודיע לאביו שהוא במצרים אלא שהטילו חרם ביניהם וגם שתפו להקב"ה וליוסף נמי השביעו שלא גלות והכתוב מוכיח דכתיב הוציאו כל איש מעלי שלא רצה גלות לזרים מפני השבועה. ו"א כי כשהיה עבד לא רצה להגיד לו כי יותר היה מצער וכן כשהיה בבית הסהר. וגם כשהיה מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין כדכתיב ויפג לבו כי לא האמין להם ועוד אם היה מגיד לאביו היה ירא שמא ישמעו אחיו ויבהלו ויברחו זה לצפון וזה לדרום מרוב פחד שייראו שיהרגם ונמצא אביו מצטער עליהם וגורם צער גדול לאביו ולכך המתין עד שבאו אחיו אצלו ונתגלה להם תחלה ופייעם בדברים ושאלו בלבם עליהם ואמר להם לבשר לאביהם וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים:

פסיקתא: כיון שהרגישו ביעקב שחולה באו והודיעו ליוסף והרי כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו ולא נכנס אצלו בכל שעה שאילולי שבאו אחרים ואמרו לו אביו חולה לא היה יודע אלא להודיען צדקו שלא רצה להתייחד עם אביו שלא יאמר לו היאך עשו בך אחיך ומקללם אמר יוסף אני יודע צדקו של אבא כל דבריו גזירות הן אמר ללבן עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה ומתה אמי ואני בא לומר שיקללם יקללם ונמצאתי מחרב את כל העולם שלא נברא העולם אלא בשביל השבטים לפיכך לא היה הולך אצל אביו בכל שעה:

אוהחה"ק מה כו: וראיתי לתת לב בענין יוסף איך לא חש על צער אביו כמה שנים... ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר וגדול... נמנע מהודיע לאביו, והוא על דרך אומרים ז"ל מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו, וחש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב, וסבל שיסאר אביו בצער מלביישם.

כלי יקר מב ז: ישתומם כל משכיל מה ראה יוסף על ככה לצער את אביו ואת אחיו חנם, ומה שפירש הרמב"ן שעשה כל זה כדי שיתקיימו החלומות כו', אם ירצה ה' בקיומם המה יתקיימו מעצמם ויוסף מה פעל. והנראה לי בזה שמה שלא גלה לאביו עדיין כי הוא חי לפי שחשב אם הקדוש ב"ה לא גלה לו א"כ רצה הקב"ה בצער לו כ"ב שנה מדה כנגד מדה ואיך יגלה הוא מה שכסה הקב"ה, כי מצא בשכלו שנגזר על אביו צער כ"ב שנים שלמים מיום ליום כנגד אותן כ"ב שנים שלא קיים מצות כבוד אביו, ואחר שנשלמו אז נתודע יוסף אל אחיו, ומה שציער את אחיו עשה כל זה למרק עונם במה שמכרו אחיהם וגדול עונם מנשא וצריכין מירוק יסורין מדה כנגד מדה: וקרוב לזה פירש מהר"א, והנני מוסיף על דבריו לפרש כל הפרטים והקורות, כי עלילה ראשונה של מרגלים אתם למרק העון שחשבו את יוסף למרגל ורכיל לראות ערות אחיהם... ובזה נתמרק העון שחשבו את יוסף למרגל הבא לראות ערות מעשיהם וכנגד מה שהשליכו את יוסף לבור ויאסוף אותם אל משמר... ועלילת הגביע היתה, כדי שעל ידו יהיו בחשש עבדות כמו שפסקו על עצמם הננו עבדים לאדוני, כי בזה יתמרק העון שמכרו את יוסף לעבד... זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם וגו'. כדי לכפר על מה שמכרוהו לישמעאלים נושאים נכאת וצרי ולוט, כך יביאו מנחה מן המינים אלו כדי שע"י מושל זה יתמרק כל העון. ואע"פ שיעקב לא ידע מן המכירה מ"מ רוח ה' דבר בו להביא מנחה מן מינים אלו, ואל שדי יתן לכם רחמים, כי בזה יתמרק העון שלא נתנו רחמים לאחיהם בהתחננו אליהם:

בראשית: ויצו יוסף וימלאו את פליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שקו ולתת להם צדה לדרך ויעש להם כן... והאחד את שקו לתת מספוא לחמרו במלון וירא את כספו והנה הוא בפי אמתחתו: ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו... ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם... וכסף משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי אמתחתים תשיבו בידכם אולי משנה הוא: ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנה כסף לקחו בידם... ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף: וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף ויאמרו על דבר הכסף השב באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת חמרינו: ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף ויזדברו אליו פתח הבית: ויאמרו בי אדני ידך ירדנו בתחלה לשבר אכל: ויהי כי באנו אל המלון ונפתחה את אמתחתינו והנה כסף אצלנו ונשב אתנו בידנו: וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר אכל לא ידענו מי שם כספנו באמתחתינו: ויאמר שלום לכם אל תיראו אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמון באמתחתיכם כסף בא אלי... ויצו את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחת האנשים אכל כאשר יוכלון שאת ושים כסף אצל בפי אמתחתו: ואת גביעי הכסף תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר... הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדף אחרי האנשים והשגתם ואמרת אלהם למה שלמתם רעה תחת טובה... ויאמרו אליו למה ידבר אדני כדברים האלה חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה: הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגבב מבית אדניך כסף או זהב: אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים: ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא אשר ימצא אתו והיה לי עבד ואתם תהיו נקים: וימרדו ויורדו איש את אמתחתו ארצה ויפתחו איש אמתחתו: ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן... ויפלו לפניו ארצה: ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם... ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו:

רמב"ן: ושים כסף איש בפי אמתחתו- לדעתם, כי אמר להם ידע אדני כי עשה לכם חסם ויבקש להטיב לכם, שאם עשה זה כפעם הראשונה שלא לדעתם, היה להם התנצלות בגביע שנעשה בו כאשר נעשה בכסף, אבל היה לדעתם, וידעו בכסף כאשר ידעו במשא, כי הכירו כי נתן להם כאשר יוכלון שאת. ואם היה שלא לדעתם, אולי טען עליהם כי היה הכסף גם בפעם הזאת מטמון, ולא יתכן כן בגביע, ומי יוכל לדון עם שתקיף ממנו:

